

**Egy elmeháborodott följegyzései** Balogh Robert:  
Elveszett  
Alexandra, Bp., 2006.

„A legőszintebben írom le magának azt, ami megtörtént velem, úgy, ahogyan eszembe jutnak a dolgok.” Ezzel az ígérettel kezdődik Balogh Robert *Elveszett* című regénye, s ebben az ígértben az olvasó egy kicsit sem csalatkozik, sőt, talán a későbbiekben megállapítja, hogy túl sok az őszinteségből. Az Irodalmi Jelen regénypályázatán harmadik díjat nyert regény – tartalmát tekintve – egy szenvedéstörténet, „kálvária”, mely egy a társadalmat megutáló, attól undorodó író azon pályaszakaszát mutatja be, melyben a főszereplő-elbeszélő „a pokol bugyraiból”, azaz az agysejteket pusztító bulizástól eljut a teljes bezárkózásig, majd ebből az öngyilkosság felé vezető életmódtól a pszichiátriáig, és végül innen kerül a felépülést biztosító apácaotthonba. Jól látható stációk ezek, napjaink emberének stációi, aki eleinte éppen annak a társadalomnak nem kíván megfelelni, melynek normáival, mércéivel később – normálissá nyilvánítása érdekében – mindenképpen azonosulni akar. Átváltozás, alkalmazkodás, identitás – olyan fogalmak, melyek kulcsszerepet játszanak Balogh Robert regényének értelmezésekor.

Itt – mármint, hogy regény – érdemes megállni egy pillanatra, s feltenni a kérdést: milyen regény? Hiszen a négy nagy fejezet közé beszúrt levelek elbizonytalaníthatják az olvasót. Ha azok nem lennének, akkor talán beszélhetnénk egyszerűen regényről, esetleg naplóregényről, hiszen az elbeszélő a kronológiát (többé-kevésbé) megtartva halad előre (emlékezik vissza), s mintha a betegség történetét, annak fejezeteit örökítené meg. Esetleg a fejlődési regényt is megemlíthetjük, mivel tanúi lehetünk a főszereplő átváltozásának, jelleme átalakulásának. Azonban a közbeszúrt levelek s a leveleken kívüli, a főszövegben lévő utalások (a doktornő megszólítása) mind a levélregény műfaját helyezik előtérbe, mely az *Elveszett* esetében a napló elemeivel is keveredik.

A műfajhoz hasonlóan, a regény címe körül is bizonytalanság uralkodik. Az „elveszett” befejezett melléknévi igenév, ami jellegéből adódóan befejezettséget, határozottságot sugall, azonban így – magában – inkább valamilyen bizonytalanságot és kétértelműséget közvetít az olvasó felé. Hiszen egyszerre jelenthet személyt, aki elveszett, s ezzel egy időben pedig tárgyat, mely valamiképpen eltűnt. S nem feltétlenül csak tárgyat, hanem egyúttal valamilyen értéket: szeretetet, becsületet, kitartást, áldozatkészséget, stb.; azonban, hogy itt milyen értékről van szó, az az olvasóra van bízva, s így: szabadon behelyettesíthető. S ahogyan a kötet cím kétértelmű, úgy a négy nagy fe-

jezetcím is erre a kétértelműsége játszik rá: *Szétszórátás, Kiűzetés, Bizonyos értelemben, Ár*. Ugyanakkor érdemes összeolvasni a fejezetcímeket az alattuk szereplő mottókkal, idézetekkel. Ezekből három (az első, a második és a negyedik) a Bibliából származik, mégpedig mindegyik az Újszövetségből. A *Szétszórátás* fejezet mottója („Aki meg akarja tartani az életét, elveszti azt, aki elveszti az életét, újra megtalálja azt.”) Márk evangéliumában (8, 35) található, nem sokkal a bizonyos csodatétel után, mikor is Jézus megvendégeli a négyezer éhezőt. A párhuzam egyértelmű: az első fejezetben egy eget rengető mulatozásnak lehetünk a tanúi, mely egy vidéki házban zajlik, s mely a Bibliában történeteknek éppen az ellentéte. A szent szövegre való utalás pedig nemcsak a mottóban történik meg, hanem a szövegben is találhatunk rejtett allúziókat: „Mind-ez időszámításunk kezdete után bő kétezer évvel zajlott, valamely év augusztusának vége felé, valahol Közép-Kelet-Európában, de nem is a pontos helyszín a legfontosabb.” A második fejezet (Kiűzetés) mottója („Én pedig azt mondom néktek, hogy valaki asszonyra tekint gonosz kívánságnak okáért, immár paráználkodott azzal az ő szívében.”) a hegyi beszédből (Máté 5,28) származik. A kiűzetés itt valójában önkéntes száműzetést jelent, kivonulást a társadalomból. A főszereplő csupán telefonon tartja a kapcsolatot a külvilággal, és az ilyen telefonbeszélgetések alkalmával is inkább csak „barátai” panaszait hallgatja, akik folyton megromlott házasságukról beszélnek, s minduntalan felbukkan a félrelépés mint a kapcsolatokat megrontó esemény.

S míg az első két fejezet mottója a Bibliából, addig a harmadiké (*Bizonyos értelemben*) egy általános pszichológia könyvből (Paul Watzlawick – John H. Weakland – Richard Fisch: *Változás. A problémák keletkezésének és megoldásának elvei*) vététt: „Minden csoport tartalmaz egy üres tagot (identitástagot). Az üres tag kombinációja egy másik taggal egyenlő a másik taggal, vagyis az üres tag megőrzi a másik tag azonosságát... az a lényeg, hogy egy tag működhet anélkül, hogy számítana.” Szembeszökő ez a mottó, hiszen eddig bibliai utalások vezették fel a fejezeteket, most pedig a transzcendens, vallási síkról átkerülünk egy másik területre, mely az emberi tudás és kísérletezés tartományába sorolható. A teljesen magára maradt főszereplő szinte teljesen megháborodik (anélkül létezik, hogy bármit is számítana) és pszichiátriai kezelésre szorul. Az agyongyógyszerezett és benyugtatózott fiú, hogy újra visszakerüljön a társadalomba, kénytelen azokhoz a normákhoz igazodni és hasonulni, melyektől ezelőtt voltaképp elszakadni kívánt. Felépülése azonban nem a pszichiátrián kezdődik el, hanem csak azután. Ott fizikailag „gyógyítják meg”, s a végeredmény: egy üres tag, mely szinte tiszta lappal

kezdheti az éltét. Az intézetből kikerülő főszereplő identitása üres, feltöltése a környezetére és önmagára vár: bizonyos értelemben meggyógyult.

Azonban a gyógyulás azzal kezdődik, mikor a gyógyulandó felismeri saját vétkeit, belátja azokat és megszabadul tőlük; erre utal az utolsó fejezet (*Ar*) mottója is, melyet az *Apostolok cselekedeteiből* (19, 18) vett a szerző: „A hívők közül is sokan eljöttek, bevallták és nyilvánosságra hozták viselt dolgaikat.” Egy egyházi szociális otthonba kerül a főszereplő, ahol kiegészítő munkát végez, s itt találkozik a fejezeteket megszakító levelek címzettjével, a Doktornővel, aki tanácsokkal, útmutatásokkal látja el. A megkezdett levelek voltaképpen előrevetítik az elbeszélt történet megírását, melyet – tehát magát az írás aktusát – felfoghatunk egyfajta megtisztulási (vö. gyónás) folyamatként is. Ugyanakkor a fejezet mottója és annak bibliai kontextusa más hasonlatokra és utalásokra is felhívja a figyelmünket. A mottót követő bibliai passzus (19, 19) egy könyvégetésről szól, amelyen a hívők a vallás szempontjából gyanús, a lélek javítására alkalmatlan könyveket elégették. Az elbeszélő anyja összegyűjtött néhányat ezek közül (Harry Potter-sorozat, Umberto Eco: *A rózsza neve*, Bulgakov: *Mester és Margarita*), és ezzel indult a könyvégetésre, melyet feltehetőleg egy vallási szekta szervezett. A mottó egyszerre utal és vonatkozik az egész regényre, ugyanakkor a további „exegézis” bemutatja a Biblia félreértelmezésének lehetőségeit is.

A Saulus-Pál történet allegóriájaként is olvasható regény súlyosan terhelt bibliai utalásokkal és párhuzamokkal. Az értelmező számára kihívást jelent a rejtett vagy kevésbé rejtett szálak felfejtése és összefogása, azonban a kérdés az, hogy az olvasó számára mennyire válik a bújtatott motívumokkal és szimbólumokkal dolgozó szöveg élvezhetővé. Hiszen nem minden szála és párhuzamra kiterjedő elemzésem is mutatja, hogy meglehetősen bonyolult a különböző részek, idézetek összeolvasása és együttértelmezése. S ami egyfelől látványos és kimunkált – mármint a szerkezet –, az ugyanúgy tűnhet nehézkesnek vagy akár erőltetettnek is. Hiszen a szerkezet bravúros megoldásai nem nyújtanak akkora élményt, mint az olvasás során keletkező, a történet maga adta katarzis – hogy ezzel a szinte értelmét és jelentőségét vesztett szóval éljek. Márpedig

az önmagát igencsak jól olvastató prózanyelven elbeszélt történet egyszer csak befejeződik, s az olvasó magára marad. Még azt sem mondhatja, hogy befejezetlen a történet. Hiszen befejeződött, lekerekedett. Mégis: érezhető valamilyen hiány.

A nagyszerűen kitalált struktúra sem teljesen hiteles számomra. Az elbeszélés, azaz a történet megírása viselkedéskénti jellegű, tehát egy az időben kijelölt pontból, ennek a pontnak a tudatában és a főszereplő jellemének és fejlődésének bizonyos pillanatából indul az elbeszélés, hogy egy másik időbeli (múltbeli) ponttól elindulva bemutassa a két pillanat között eltelt eseményeket. Ha maradok saját olvasatomnál, melyben az egész történetet egy megtisztulási folyamatként (vagy akár gyónásként) értelmeztem, akkor az első fejezet hangneme, vulgáris megszólalásmódja nem állja meg a helyét. Nem a vulgáris és az obszcén kifejezések megjelenését kifogásolom, hiszen azoknak bizonyos helyen funkciójuk van, s a viselt dolgok „legőszintébb” elmondására, megvallására vállalkozott a mesélő. Azonban az elbeszélő saját – nem a felidézett, a bulin lezajlott párbeszéd bemutatására gondolok – megszólalásai – a narrátori hang obszcenitása – véleményem szerint funkció nélküli, felesleges, s gyakran idegesítővé válik.

A pszichiátrián zajló fejezetben – egy adott pillanatban – úgy tűnik, hogy egy modernebb *Száll a kakukk fészkére* átiratot olvasunk, s valahol – talán éppen ott – meg is idéződik Ken Kesey regénye. Annak a történetnek viszont tétje van, érzékelhető, megélhető tétje, mely véleményem szerint Balogh Robert regényéből hiányzik, s talán ez a tét nélküliség az oka a katarzis elmaradásának. Legőszintébben szólva – az elbeszélő szavazásával élve – nem tudtam szeretni a regényt, jobban mondva nem tudtam megszeretni, annak ellenére sem, hogy a szöveg olvastatja magát, s a már sokszor említett szerkezet és utalásháló tényleg leleményes és remek. Azonban azt sem hiszem, hogy mindez csupán e regény hiányossága lenne, hanem sokkal inkább általánosítható és kiterjeszhető ez a kifogás – mármint a tét nélküliség – kortárs prózáinkra. És persze fenntartom a tévedés és a félreolvasás lehetőségét is, és természetesen azt is, hogy valami elveszett.

Vincze Ferenc